

Suomalaisten ja ruotsinsuomalaisten eläketekstien vertailua

Suomen viranomaiset käyttävät laajalti sekä suomea että ruotsia viestinnässään asiakkaille. Myös Ruotsin eri viranomaiset julkaisevat jonkin verran tekstejä suomeksi (katso Salokannas 2015). Tässä artikkelissa tarkastelen lähemmin suomalaisia ja ruotsinsuomalaisia viranomaistekstejä, jotka kertovat eläkeasioista. Tutkimani suomalaiset tekstit on julkaissut Suomen Kansaneläkelaitos eli Kela ja ruotsinsuomalaiset tekstit Ruotsin Eläkevirasto (ruotsiksi *Pensionsmyndigheten*). Tekstit on kerätty kyseisten viranomaisten verkkosivuilta vuonna 2012. Tutkittu aineisto ja esitellyt tulokset kuuluvat väitöskirjatutkimukseeni, jossa tutkin myös vastaavia ruotsinkielisiä eläketekstejä. Artikkelin perustuu

Kielineuvoston kieliseminaarissa 4. maaliskuuta 2016 pitämään esitelmään.

Tekstien vertailussa huomio kiinnittyy heti alussa siihen, että Suomen Kela tarjoaa lähes yhtä paljon tiedottavia tekstejä suomeksi ja ruotsiksi. Kelan verkkosivuilla oli tekstien keräyshetkellä tarjolla 68 suomenkielistä ja 65 ruotsinkielistä eläkeasioista kertovaa tekstiä, jotka olivat kaikkien lukijoiden saatavilla eivätkä esimerkiksi vaatineet kirjautumista verkkosivustolle. Eläkevirastolla oli puolestaan hyvin laajat ruotsinkieliset verkkosivut ja *International*-otsikon alla lyhyempiä tekstejä muilla kielillä, muun muassa suomeksi, arabiaksi, englanniksi ja meänkielillä. Eläkeviraston sivuilta olen poiminut 250

Piirros: Markku Huovila

ruotsinkielistä ja 24 suomenkielistä tekstiä, eli suomenkielisiä tekstejä on vain noin kymmenesosa ruotsinkielisten tekstien määrästä. Ruotsinsuomalaisissa teksteissä on lisäksi annettu sama teksti ensin suomeksi ja sen alla ruotsiksi. Vaikka Eläkeviraston ruotsinkielisissä teksteissä on paljon kuvia ja esimerkiksi videoita, ruotsinsuomalaiset tekstit ovat ulkoasultaan varsin pelkistettyjä. Tällaiset viranomaisten viestinnän erot heijastelevat kielten erilaista virallista asemaa: Suomessa suomi ja ruotsi ovat kansalliskielinä tasa-arvoisia, ja ne esitetään tasa-arvoisina myös Kelan verkkosivuilla. Ruotsissa ruotsi on maan pääkieli ja suomi yksi kansallisista vähemmistökielistä, mikä näkyy myös siinä, että Eläkevirasto

tarjoaa runsaasti tietoa ruotsiksi ja vain vähän muilla kielillä. Seuraavaksi pohdin joitakin suomalaisten ja ruotsinsuomalaisten tekstien kielellisiä piirteitä.

Sekä tarkasteleman suomalaiset että ruotsinsuomalaiset tekstit noudattelevat pääosin suomen yleiskielen normeja. Teksteissä esiintyy kuitenkin muun muassa kirjoitusvirheitä, mikä voi liittyä siihen, että verkkotekstejä päivitetään jatkuvasti. Ruotsinsuomalaisissa teksteissä on joitakin vähemmän luontevia rakenteita, esimerkiksi rsum. *siellä on myös tietoa, miten rahastoja voi vaihtaa* (> *siitä, miten rahastoja voi vaihtaa*) ja rsum. *myös ajankohta, milloin osakkeet vaihdetaan koroiksi, vaihtelee* (> *ajankohta, jolloin osakkeet vaihde-*

taan). Eläkeviraston teksteissä esiintyy myös joitakin piirteitä, joita voidaan pitää ruotsin kielen vaikutuksena. Teksteissä käytetään esimerkiksi kerran arkikielistä *tienata*-verbiä yleiskielisen *ansaita*-verbin sijaan, minkä voi

olettaa johtuvan sen samankaltaisuudesta ruotsin *tjäna*-verbin kanssa. Ruotsin vaikutuksena voi pitää myös persoonaa- tai omistuspronominin esillepanoa tietyissä tilanteissa. Suomen kielessä 1. ja 2. persoonan pronominit voidaan yleensä jättää pois, jos samaa persoonaa ilmaistaan verbimuodolla tai possessiivisuffik-

silla, mutta ruotsin kielessä näin ei voi tehdä. Ruotsinsuomalaisissa teksteissä esiintyy kuitenkin muutamia lauseita, joissa pronominit on ilmipantu ruotsin mallin mukaan, esimerkiksi rsuom. *teidän tulonne lasketaan yhteen* (ruots. *era inkomster läggs ihop*) ja rsuom. *Sinä päätät rahastoeläkkeestäsi* (ruots. *Du bestämmer över din premiepension*). Kelan teksteissä vastaavia muotoja ei esiinny, vaan persoonaa- tai omistuspronomini jätetään aina pois, kun samaa persoonaa ilmaistaan verbimuodolla tai possessiivisuffiksilla, esimerkiksi suom. *Jos asut yksin, asumistukeen vaikuttavat omat tulosi, omaisuutesi ja asumismenosi*.

Kielenhuollon näkökulman lisäksi tekstejä voidaan tarkastella myös siitä lähtökohdasta, millaisin eri keinoin ne luovat suhdetta kirjoittajan ja lukijan välille. Pohdin tätä seuraavaksi tarkastelemalla tapoja, joilla teksteissä viitataan yhtäältä tekstin kirjoittajaan eli viranomaiseen ja toisaalta tekstin lukijaan. Viranomaiseen viitataan tutkimissani teksteissä ainakin kolmella eri tavalla: käyttämällä kol-

matta persoonaa eli viranomaisen erisnimeä, käyttämällä monikon 1. persoonan muotoja kuten *me* ja *meille* tai viittaamalla viranomaiseen epäsuorasti passiivilla. Erisnimen käyttö on tavallisin keino viitata viranomaiseen Kelan teksteissä, joissa 1. persoonan muotoa ei juurikaan käytetä:

suom. *Kela* myöntää vanhuuseläkkeen hakemuksesta 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta.

suom. Tarkista *Kelasta*, miten ulkomailla asumasi aika vaikuttaa eläkkeeseesi.

Eläkeviraston teksteissä käytetään puolestaan sekä erisnimeä että monikon 1. persoonaa:

rsuom. *Eläkevirasto* maksaa yleisen eläkkeen kerran kuukaudessa.

rsuom. *Autamme* sinua sekä silloin, kun kartutat eläkettä, että silloin, kun olet eläkkeellä.

rsuom. Voit puhua *asiakaspalvelumme* kanssa tulkin avulla.

Viranomaisen erisnimen käyttö on yhtäältä neutraalia, mutta se voi toisaalta antaa tekstille myös virallista leimaa. Monikon 1. persoonan käyttö voi puolestaan luoda tekstiin epämuodollisempaa sävyä. Kolmas keino viitata viranomaiseen on passiivin käyttö:

suom. Takuueläke *myönnetään* vasta kun olet hakenut kaikki muut eläkkeesi.

rsuom. Sinulle *maksetaan* eläkettä siitä kuukaudesta lähtien, jolloin olet hakenut eläkettä.

Passiivi häivyttää viranomaisen roolia tekstissä. Ruotsinsuomalaisissa teksteissä passiivi on sekä erisnimeä että monikon 1. persoonaa yleisempi keino viitata viranomaiseen. Kelan teksteissä erisnimen käyttö on taas tavallisempaa kuin passiivin käyttö. Vertailevasta

Sekä tarkastelemani suomalaiset että ruotsinsuomalaiset tekstit noudattelevat pääosin suomen yleiskielen normeja.

näkökulmasta viranomaisen rooli on Kelan teksteissä siis virallisempi ja näkyvämpi ja Eläkeviraston teksteissä epämuodollisempi ja vähemmän näkyvä.

Seuraavaksi tarkastelen kolmea kielellistä keinoa, joita käytetään viittaamaan tekstin lukijaan. Nämä ovat puhuttelu, kolmannen persoonan muodot ja niin sanottu nollapersoonana. Puhuttelulla tarkoitetaan lukijaan viittaamista suoraan joko yksikön tai monikon 2. persoonan muodoilla tai imperatiivilla eli käskymuodolla:

suom. Kun *saat* myönteisen eläkepäätöksen, *ota yhteyttä* Verohallintoon ja *hae* muutoksenhakokorttia eläkkeitä varten. *Esitä* eläkepäätökset ja muut *tulosi* ja *vähennyksesi*.

rsuom. Mitä myöhempään *jää*t eläkkeelle, sitä enemmän eläkettä *saat*.

rsuom. *Palkastasi* ja muista verotettavista korvauksista varataan joka vuosi 18,5 prosenttia eläkettä varten.

Puhuttelu on selkeästi yleisin tapa viitata tekstin lukijaan tutkimissani suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa teksteissä. Vallitseva puhuttelumuoto on yksiköllinen puhuttelu eli sinuttelu, sillä monikon 2. persoonan muotoja käytetään vain, kun sanottu osoitetaan usealle vastaanottajalle (esim. suom. *Kela maksaa tuen teille puoliksi*). Imperatiivin käyttö on selvästi yleisempää suomalaisissa kuin ruotsinsuomalaisissa teksteissä. Eläkeviraston teksteissä käskyjä ja kehoituksia ilmaistaan puolestaan tavallisesti niin sanotulla nessesivirakenteella, kuten esimerkiksi rsuom. *Sen jälkeen sinun on jätettävä uusi hakemus*.

Tekstin lukijaan voidaan viitata myös kolmannen persoonan muodoilla:

suom. Kun *kansaneläkkeen saaja* asuu josakin muussa Euroopan maassa...

suom. *Yrittäjä* ei voi saada vanhuuseläket-

tä näillä ehdoilla...

rsuom. Takuueläkettä voidaan maksaa *EU- tai ETA-maassa asuvalle*...

Kolmannen persoonan muodot kuvailevat lukijaa jonkin ryhmän jäsenenä. Kolmannen persoonan käyttö on kuitenkin sekä suomalaisissa että ruotsinsuomalaisissa teksteissä selvästi harvinaisempaa kuin suora puhuttelu, eli sinuttelu on lukijan ensisijainen puhuttelumuoto. Lukijaan voidaan viitata myös nollapersoonalla, jolloin lukijaa ei mainita suoraan, mutta lause viittaa lukijan toimintaan:

suom. Kansaneläkettä *ei kannata hakea*, jos muut eläkkeesi ja korvauksesi ylittävät kansaneläkkeen tulorajat.

rsuom. Eläkkeen perustana olevaa määrää *saa* lastenhoitovuosista, sairaus- tai aktivointikorvauksesta ja korkeakouluopinnoista.

Nollapersoonana avaa lukijalle mahdollisuuden samastua lauseen sisältöön, vaikka häntä ei mainitakaan. Myös nollapersoonan käyttö on selvästi harvinaisempaa kuin puhuttelu, mutta se on suhteellisesti yhtä yleistä suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa teksteissä. Yhteenvetona tekstin lukijaan viitataan siis samantyyppisesti suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa teksteissä, eikä tekstien välillä ole niin selviä eroja kuin viranomaiseen viittaamisessa. Imperatiivia käytetään kuitenkin enemmän suomalaisissa teksteissä.

Viranomaisten tekstien selkeyttä ja ymmärrettävyyttä pidetään tärkeänä virkakieli-työssä niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Tutkimieni tekstien välillä on kuitenkin useita pieniä eroja, jotka vaikuttavat myös tekstin sävyyn. Virkakielen kehittämisessä on siis tärkeää pohtia myös sitä, millaista suhdetta viranomaisen ja tekstin lukijoiden välille luodaan, jotta lukijoiden on mielekästä ottaa

tekstien tarjoama tieto vastaan. Viranomaisen roolin häivyttäminen ja käskymuodon välttäminen ruotsinsuomalaisissa teksteissä liittyvät ruotsalaisen julkisen kielenkäytön epämuodollistumiseen, josta on kirjoitettu jo 1980-luvulla (katso Mårtensson 1988). Vaikka Suomessa ei ole tapahtunut yhtä voimakasta muutosta, lukijan suora puhuttelu on yleistynyt virkakielessä myös Suomessa. Suomen viranomaisista muun muassa Kela on siirtynyt käyttämään suoraa puhuttelua omassa viestinnässään (katso Laaksonen 2011). Tämä näkyy selvästi myös tarkastelemassani aineistossa. Lukijan ja viranomaisen suhde rakentuu kuitenkin virallisemmaksi ja hieman etäisemmäksi tutkimissani suomalaisissa teksteissä ja

puolestaan epämuodollisemmaksi tutkimissani ruotsinsuomalaisissa teksteissä.

LUKEMISTA:

- Laaksonen, Kaino 2011: Ymmärrettävämpiä tekstejä Kelasta. Kielikello 4/2011.
 Mårtensson, Eva 1988: Den familjära myndigheten. Intimiseringsen av det offentliga språket. Teoksessa: Orvar Löfgren (toim.): Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige.
 Salokannas, Miina: Suomen kieltä maakäräjien ja alueiden sivustoilla. Kieliviesti 2/2015

Kirjoittaja valmistelee väitöskirjaa Turun yliopiston pohjoismaisten kielten oppiaineessa. Tutkimusta tukee myös Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.

Kieliviesti-kysely

Kieliviesti-kyselyyn saatiin runsaasti vastauksia – 89 kappaletta! Kiitokset kaikille vastanneille: teidän avullanne voimme kehittää lehteä ja tehdä siitä entistäkin paremman. Yhteystietonsa antaneiden kesken on arvottu kirjapalkintoja ja voittajiin on otettu yhteyttä. Julkaisemme Kieliviestissä myöhemmin myös artikkelin kyselystä ja kehitysehdotuksista.

